

ВСТУПНЕ СЛОВО
РЕКТОРА ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ
В. М. ШЕЙКА

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ У ХАРКІВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ

Витоки підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у Харківській державній академії культури (ХДАК) сягають 30-х рр. минулого ХХ століття. Зважаючи на гостру потребу України в наукових фахівцях бібліотечно-го профілю, восени 1931 р., тоді ще у Всеукраїнському інституті комуністичної освіти (ВУІКО) було створено першу в Україні аспірантуру при кафедрі бібліотекознавства. Наказом Наркомосу УРСР від 7 грудня 1938 р. «Про бібліотекознавчу аспірантуру» в Українському бібліотечному інституті (УБІ) поновлено аспірантуру з наукової спеціальності «Бібліотекознавство», а в Книжковій палаті УРСР у Харкові – зі спеціальності «Бібліографія» – по 3 особи.

Початком системної організації підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у ХДАК можна вважати липень 1994 р. Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти України (протокол №4 від 21 липня 1994 р.) у Харківському державному інституті культури (ХДІК) відкрито аспірантуру зі спеціальностей:

05.25.03 – бібліотекознавство та бібліографія;

05.25.05 – інформаційні системи і процеси;

17.00.07 – музеєзнавство, консервація, реставрація і зберігання художніх цінностей;

17.00.08 – теорія та історія культури.

Згодом згідно з рішенням Міністерства освіти України (лист №10-2/37 від 5 жовтня 1994 р.) у ХДІК відкрито аспірантуру з таких спеціальностей:

08.01.04 – економічна історія та історія економічної думки;

13.00.03 – соціальна педагогіка.

У 1994/1995 н.р. в ХДІК проведено перший набір до аспірантури з означених вище спеціальностей, набір аспірантів становив 7 осіб, у 1995-1996 н.р. – вже 19 осіб.

За клопотанням ХДІК рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти України (пр. №10/1-3 від 23 лютого 1995 р.) в Харківському державному інституті культури відкрито докторантуру із трьох спеціальностей:

05.25.03 – бібліотекознавство і бібліографія;

05.25.05 – інформаційні системи і процеси;

17.00.08 – теорія та історія культури.

Згідно з розпорядженням Міністерства культури України (лист від 12.04.95 р.) перший прийом у докторантуру ХДІК здійснено у листопаді 1996 р.

У липні 1994 р. у ХДІК відкрито відділ аспірантури. У різні роки його очолювали: Л. І. Курило (1994–2004 рр.), Н. І. Карсаєвська (2005–2009 рр.), Ю. В. Бондаренко (2009–2018 рр.), Ю. М. Заклінська – з липня 2018 р.

В інституті також функціонувала система підготовки кандидатських дисертацій через інституцію здобувачів наукових ступенів (всього 11 осіб).

Наукове керівництво здобувачами здійснювали досвідчені фахівці — доктори і кандидати наук.

Тематика дисертацій відображала актуальні проблеми збереження і розвитку культури України. Особлива увага приділялася розробці проблематики, пов'язаної з новими напрямками підготовки фахівців, використанням новітніх інформаційних технологій у бібліотечній та інформаційній системах. У зв'язку з прикладним характером більшості дисертаційних робіт, налагоджувалися тісні контакти з виробничою сферою (бібліотеками, музеями, інформаційними центрами, клубними установами, іншими закладами соціокультурної сфери). На факультеті культурології було створено соціологічну лабораторію з вивчення проблем розвитку соціокультурної діяльності. На факультеті бібліотекознавства та інформатики відкрито науково-дослідну лабораторію з проблем сучасних бібліотечно-інформаційних технологій.

На початку ХХІ ст. у ХДАК значно розширено номенклатуру наукових спеціальностей в аспірантурі і докторантурі. Набір в аспірантуру здійснюється за вісьмома науковими спеціальностями: 26.00.01 — теорія та історія культури (культурологія, історичні науки, філософські науки, мистецтвознавство); 27.00.03 — документознавство, архівознавство, 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (соціальні комунікації); 08.00.01 — економічна теорія та історія економічної думки; 13.00.05 — соціальна педагогіка; 26.00.05 — музеєзнавство. Пам'яткознавство (історичні науки, мистецтвознавство); 17.00.02 — театральне мистецтво (мистецтвознавство); 17.00.03 — музичне мистецтво (мистецтвознавство). З 2016 р. ХДАК здійснює підготовку докторів філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні та докторів наук з 4-х наукових галузей і спеціальностей: галузь знань 03 — Гуманітарні науки за спеціальністю 034 — культурологія; галузь знань 02 — Культура і мистецтво за спеціальностями 029 — інформаційна, бібліотечна та архівна справа і 025 — музичне мистецтво; галузь знань 23 — Соціальна робота за спеціальністю 231 — соціальна робота.

Набір у докторантуру відбувається з чотирьох наукових спеціальностей: 26.00.01 — теорія та історія культури; 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; 17.00.03 — музичне мистецтво.

Загалом за роки існування аспірантури і докторантури ХДАК тут навчалося понад 500 аспірантів і 60 докторантів, більшість із яких (85%) захистили кандидатські і докторські дисертації. Лише за останні 5 років тут підвищили свою кваліфікацію 122 аспіранти (зокрема 28 іноземних громадян) та 16 докторантів, суттєво посиливши науковий потенціал України.

На початку 1990-х рр. у ХДІК було створено перші спеціалізовані вчені ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій, що стало вагомою організаційною підтримкою підготовки наукових і науково-педагогічних фахівців.

Наказом ВАК України №111 від 13.04.1994 р. затверджено першу спеціалізовану вчену раду Д.02.21.01, якій дозволено проводити захисти дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук з мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.01 — теорія та історія культури. Раду очолив Г. Й. Чернявський, завідувач кафедри історії та музеології ХДІК, доктор історичних наук, професор. Заступником голови ради став В. К. Айзенштадт, завідувач кафедри мовної майстерності

ХДІК, доктор мистецтвознавства, професор. До складу ради входять 12 фахівців — доктори мистецтвознавства (8 осіб), доктори історичних та філософських наук (4 особи), з Харкова (9 осіб), Києва (2 особи), Одеси (1 особа). Наказом ВАК України №37 від 18.01.96 р. склад ради перезатверджено. Захист першої докторської дисертації відбувся тут у червні 1996 р. доцентом ХДІК І. В. Зборовцем.

Наказом ВАК України №237 від 04.07.1994 р. в ХДІК затверджено другу спеціалізовану вчену раду Д.02.21.02, якій дозволено проводити захисти дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук зі спеціальності 05.25.05 — інформаційні системи і процеси. Раду очолює Г. Г. Асеев — завідувач кафедри інформаційних процесів і систем ХДІК, доктор технічних наук. Заступником голови призначено А. Т. Ашерова — завідувача кафедри інформатики та обчислюваної техніки Харківського індустріально-педагогічного інституту, доктора технічних наук. До складу ради входили доктори наук, фахівці з інформатики. Проведено захисти двох докторських дисертацій (Н. В. Шаронова, А. А. Нефьодов).

3 жовтня 1995 р. ця спеціалізована вчена рада переатестована у ВАК України. У трансформованому вигляді вона включає дві спеціальності: 05.25.05 — системи інформації та обладнання архівів, бібліотек та музеїв (технічні науки) та 07.00.08 — книгознавство, бібліотекознавство і бібліографознавство (історичні та педагогічні науки).

Упродовж наступних років склад спецрад Харківської державної академії культури коригувався, вдосконалювалась їхня діяльність.

Нині в ХДАК функціонують дві спеціалізовані вчені ради. Відповідно до наказу МОН України від 28 грудня 2019 р. №1643, діє спецрада Д 64.807.01 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) культурології та мистецтвознавства за спеціальностями 26.00.01 — теорія та історія культури та 26.00.04 — українська культура. Її очолює М. В. Дяченко, доктор філософських наук, професор ХДАК. Їїго заступники — З. І. Альфорова, доктор мистецтвознавства, професор ХДАК, А. Т. Щедрін, доктор культурології, професор ХДАК. Двадцять членів ради — провідні вчені ХДАК та інших регіонів України, доктори культурології або мистецтвознавства.

Наказом МОН України від 24 жовтня 2017 р. №1413 затверджено спецраду із правом захисту докторських (кандидатських) дисертацій наукового напрямку «Соціальні комунікації» за спеціальністю 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Спецраду очолює Г. В. Шемаєва, доктор наук із соціальних комунікацій, професор ХДАК, заступники голови — І. О. Давидова, доктор наук із соціальних комунікацій, професор ХДАК, А. А. Соляник, доктор педагогічних наук, професор ХДАК, учений секретар В. А. Маркова, доктор наук із соціальних комунікацій, професор ХДАК. Одинадцять членів спецради — провідні вчені ХДАК та інших регіонів України.

Протягом 26 років спецрадами ХДАК підготовлено 44 докторів і 187 кандидатів культурології, мистецтвознавства, соціальних комунікацій.

Нині серед викладачів ХДАК 58 докторів наук — провідні вчені академії, котрі заснували й очолили власні наукові школи. Це безперечні лідери з підготовки науково-педагогічних кадрів: В. М. Шейко — ректор академії, доктор

історичних наук, професор, академік Національної академії мистецтв України, а також доктори наук, професори — М. В. Дяченко, Н. М. Кушнарєнко, Л. Я. Філіпова, А. А. Соляник, І. І. Польська, О. Г. Рощенко, І. О. Давидова та багато інших.

Учені ХДАК плідно працюють над розробкою двох фундаментальних НДР: «Вітчизняна та світова культура: історико-теоретичні аспекти» (науковий керівник — В. М. Шейко) та «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (науковий керівник — А. А. Соляник). Тут виходять друком два збірники наукових праць «Культура України» та «Вісник Харківської державної академії культури», внесені до переліку фахових наукових видань України; щороку проводяться численні міжнародні і всеукраїнські наукові конференції: «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку», «Культура та інформаційне суспільство XXI століття», «Герменевтика в науках про дух», «Туризм і глобальні проблеми сучасності» та ін. За останнє п'ятиріччя викладачами академії захищено 20 докторських і понад 30 кандидатських дисертацій, опубліковано 50 монографій, 1,5 тис. наукових статей, 35 наукових збірок, понад 70 підручників та навчальних посібників.

Використання ідей попередників, продуктивна творча діяльність нового покоління молодих науковців — студентів, аспірантів, докторантів, науково-педагогічних кадрів — це запорука життєздатності наукових шкіл культурології, мистецтвознавства, соціальних комунікацій, інших наукових галузей і напрямів, якісними ознаками яких є збереження та розвиток кращих традицій їхніх фундаторів, спадкоємність наукових ідей, базових напрямів досліджень, постійне прагнення до осмислення та ефективного вирішення сучасних проблем наукової сфери.

В. М. Шейко,

д-р іст. наук, проф., ректор Харківської державної академії культури, дійсний член Національної академії мистецтв України, засл. діяч мистецтв України